

Meslek Alanlarımızda Cumhuriyetin 75 Yılı

TÜRKİYE'nin, Cumhuriyetin 75'inci Yılı'nı kutlama etkinlikleri içinde düzenlediği "Meslek Alanlarımızda Cumhuriyetin 75 Yılı" paneli, 21 Mayıs 1999 tarihinde T.C. Cumhurbaşkanlığı Konferans Salonunda yapılmıştır. J.M.O adına konuşmacı olarak katılan İsmail Savaş; Dilek'in sınırlı sirs içinde belirttiği konunun temel metni aşağıda verilmiştir.

Sayın başkan, sayın konuklar ve değerli uygulayıcılar;

Coğrafyamız, bitinen tarihi boyunca üzerinde yaşayan topluluklara, zengin yer üstü ve yer altı kaynakları sunarak önemli uygarlıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak günümüzde ülkemizin, tüm doğal zenginliklerine ve jeopolitik konumuna karşın, ekonomik ve sosyal gelişmesini tamamlamamış ve geri kalmış ülkeler arasında olması olgusunu belirleyen, öncel politik ve uygulamaların ortaya konması gerekir kanısındayım. Yani Cumhuriyet dönemi yerbilim uygulamaları hangi "ekonomi-politik" iklimde oluşmuştur? Bunu ortaya koymaya çalışırken, iki temel yaklaşımdan kalkarak kısa saptama ve sonuçlar sunacağım sizlere...

Birincisi, Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan uygulamalara neden olan, Cumhuriyet öncesi ve sonrası iç ve dış ekonomik-politik süreçleri dönemsel olarak vermek; ikincisi de günümüzde, 1980'den sonra ekonomik ve teknolojik gelişmeler gerekçelendirilerek dayatılan neoliberal politikaların yeni olmadığı; Anadolu Coğrafyası'nda 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren benzer politikaların uygulandığı ve 76 yıllık sürecin sonuçlarının ne olduğunu bilindiğidir. Dolayısıyla günümüz uygulamalarının belirli süreç sonunda ne olacağına da öngörülebilir.

15. yüzyıldan 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemde, Osmanlı'da yerbilim uygulamaları

madencilikle ilgilidir. Madencilik de silah sanayi ve kısmen de denizcilik yöneldir. Dolayısıyla ekonomik yaşamda önemli yer tutar. Üretim ve ticaret devlet tarafından daha fazla düzenlenerek kontrol altında alınmıştır. Buna neden olan temel anlayış "kendi kendine yeterli olabilme" düşüncesidir. Bu nedenle hiçbir yabancı belgede, hiçbir yüklemelerinde 19. yüzyıla kadar imparatorluktan yurt dışına çıkarılan maden kaydına rastlanmamıştır. Yani, "doğal kaynaklar, kendi sanayii için üretilmiştir". Dolayısıyla tekeller ve devletçi politikalar bu dönemde öne çıkmıştır. Madenler 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar Maliye hazinesine bağlıydı. 1736'dan itibaren Darphane Nezaret'i'ne bağlanmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren paylaşım savaşına kadar olan dönemi, batıda ortaya çıkan, İngiltere önderliğindeki kartelci kapitalizmin dışarıdan dayattığı politikalar belirler. 19. yüzyıl başlarında, kol gücünden makine gücüne geçemeyen Osmanlı sanayii ve ekonomisi, tekelleri kapitalizmin ürettiği malların baskısı altındadır. Bu dönemde askeri ve siyasi krizler (Mısır sorunu) gerekçelendirilmiş; 1838'de, önce İngiltere ile, 1846'da da diğer Avrupa ülkeleri ile "Ticaretin Serbestleşmesi" antlaşmaları imzalanarak, Osmanlı dış ticaret ilişkileri açısından yeni dönem başlatılmıştır. Nihayet 1854'de Osmanlı ilk borcunu almış; 1856'da da yabancı sermayeye yatırım izni verilerek (alt yapı yatırımları), "Sermayenin serbestçe dolaşımı"

politikaları da yaşama geçirilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı'nın 19. yüzyılda dünya kapitalist sistemi ile bütünleşme süreci, emperyalizmin gelişmekte olan ülkeler için kullandığı sömürgeci yaklaşımın aracı olan I. Küreselleşme politikaları ile böylece yürürlüğe girmiştir. 1838'den 1914 yılına kadar süren 76 yıllık bu dönemde yerbilimlerine yönelik uygulamalarda madencilik sektörü ağırlıklı olarak öne çıkar.

Bir taraftan ekonomi dışı açılırken, sosyal ve idari yapılar da önemli değişimler gündeme getirilmiş; 1839 Islahat Fermanı ile uygulamaya konulmuştur. Buna bağlı olarak, 1858'de toprak rejimi değişikliği ile mülkiyet, 1861'de Maden Yönetmeliği çıkarılarak madenler de özelleştirilmiştir. Madencilikte de büyük dönüşümler olmuştur.

1867'de yabancıların Osmanlı'da mülk edinmesi, 1870'de ise yabancı şirketlere maden arama ruhsatı ve işletme imtiyaz hakkı verilerek madenler yabancı sermayeye açılmıştır.

Bir taraftan şirketleşmeler teşvik edilirken (%70'i yabancı sermayeye aittir), diğer taraftan da yoğun "özelleştirme" politikaları yaşama geçirilmiştir. 1870'den 1895'e gelindiğinde Ergani-bakır ve Bolkardağ-simli kurşun maden işletmeleri de zarar ediyor gerekçesi ile özelleştirilerek devletin madencilikteki faaliyeti %10'lara kadar geriletilmiştir. Bu tarihte devlet işletmesi olarak

i. ddfice (ümüşhacıkny- simli kutşun, rskişehir-İnjetcışı ve Mihdiççık-kil madenleri ile İokal-kdlhansı (hakir izabesi) kalmıştır (Yorulmaz, 1994; Dilek 1998).

1908 yılında yapılan ve 1902-1908 yılları arasında geçen bir döneme ait maden envanterine, göre, Osmanlı maden üretiminin %86'ss Anadolu Coğrafyasında yapıyordu (Yorulmaz, 1994; Dilek, 1998).

1881'de madenler önce "Ticaret ve Nafia Nezaretinin, 1893'ten sonra da "Orman ve Maadin ve Ziraat Nezaretinin denetimine verilmiştir.

1906'da çıkarılan yönetmelikle, mühendis ve ustabaşlar dışında bütün çalışanların Osmanlı uyruklu ve yerel olması zorunlu kılınmıştır.

İlk dış borçlanmadan yaklaşık yirmi yıl sonra borç öderünenride kılınmış ve "Düyun-u Umumiye" idareci" kurularak y M ödemeler güvenice altına alınmıştır. Her kriz yeni borçlanma tit dılmış ve böylece borç-krk sarıvına bağlı biyışk ekonomik ve vdpibal (hukuksnl) ödünlPf verilmiştir. Bunun sonucunda tkonomi ve sanayi bağı metropollerinin nüfuz dldnrn prörök onkuid entegre olmuştur.

1838'den 1914'e kadar Anadolu Coğrafyasında üretilen kömür (donanma için yurt içinde tüketilmiştir) dışındaki "krom, zımpara, simli kurşun, antimon, manganez, bakirli pirit bakır çinko, lülecaşı" gibi madenler yurt dışına ihraç edilmiştir (Ökçün, 1985; Dilek, 1998).

Anadolu'da, özellikle Batı Anadolu ve Düğü Karadeniz yörelerinde yaygınca rastlanan eski galeri, ocak, pasa, atık ve cürüfler bu döneme aittir.

Düyun-u Urnumiye'den, özellikle 1896'dan sonra, dolaysız yabancı sermaye yntınmtendn doğan kar aktarımı, yens sermaye gir işinden fa/y olmuştur. Yani sermayesizlerim ledir söz konusu davı (!)...

1901'den sonra dış borçlanma yoğunlaştırılmış; 1910'lara gelindiğinde, Avrupa sermayesinin ekonomi ve maliye üzerindeki denetimi artmış, "ücret/verimlilik" oranları da denetlenecek "artı değer" aktarımı süreklilik kazanmıştır, Bir taraftan da üretim ve tüketim kalıplarını çokuluslu şirketler belirlemeye başlar artık. İşte geri kalmışlığın temel nedenleri; sermayesizleştirme ve artı değer" aktarımı (!)...

Anadolu'da jeoloji ile ilgili olarak, 1773 yılında kurulan ve bugünkü İTÜ'nün temeli sayılan "Mühendishane-i Berri-i Hümayun"un ders programlarında Hoca İshak Efendi tarafından 7-8 sayfalık ilk bilgiler verilmeye başlanmıştır. 1830'da Mühendishane-i Berri-i Hümayun'da, Hoca İshak Efendi'nin "Mecmua-i Ulum-ü Riyaziye" adlı eserinde depremler ve volkanların oluşumu hakkında, Avrupa'da yaygın olan "Plütonist Görüş" içinde bilgi verilmiş ve depremlerin oluşumu volkanizmaya bağlı olarak yorumlanmıştır (Erguvanlı, 1973).

Anadolu'da modern anlamda ilk jeoloji öğrenimi 1825'de kurulan Tfbbiye-i Şahane'de, 1855 yılından sonra ise Dr. Abdullah Bey tarafından "İlm-ül Tabakat-ül Arz Velmaadin" (Jeoloji ve Mineraloji) adı altında okutulmaya başlanmıştır. Uygulamalı jeolojiye ise 1885-1890 yılları arasında "Mekteb-i Harbiye" ve "Mülkiye-i Şahanemde hoca olan Lecoq paşanın yazmış olduğu "Ameli İlmülarz" (1887) ve "İnşaatla Müstamel Malzeme" isimli kitaplarda rastlanır. Bu yıllarda, 1884'de kurulan "Hendese-i Mülkiye"de "İlm-ül Arz" hocası olan yüzbaşı Ali Fuat tarafından, Edinburg Üniversitesinde öğretim üyesi olan Geiki'nin, Fransızca'ya H'nin Giavc tat afındün aktar üan Fransızca baskısından çevrilen "İabdKJtülAr/" adlı kitapla jeoloji "Je tanışır k'iii k'jmuoyu... JCOIOJIMIM unırt'üe ilü/eynde der? olarak okutulmay. k'vşlanınası, yurt dışında jeoloji l'ün

ve doktorası yapan Mali' Edhem Bey'in (188F) yılında yurda dönmesi ile başlar. Halil Edhem Reyin 1885-1893 yılları arasında Darüşşafaka'da "Ulüm-ü Tdbiiye" derslerini, 1394-1909 yılları arasında da "Hendese-i Mülkiye" (İctnik Üniversitesi)de "İlm-ül Tabakat-ül Arz" derslerini vermesiyle ilk çağdaş jeoloji eğitimi yaşama geçirilmiştir (Erguvanlı, 1973),

Dıştan dayatılan politikaların gereği, bu dönemde örgün jeoloji eğitimi veren kurumlar kurulmadığı gibi, uygulamaya yönelik yerli meslek adamları da yetişmemiştir. Ancak 1838 serbest ticaret antlaşmalarından sonra Anadolu Coğrafyası, doğai kaynaklara yönelik yabancı araştırmacıların hücumuna uğramıştır. İşte: Hamilton, Strickland (1836-44). De Tchichatcheff (1840-56), Visuesnei (1852), Hochstetter, Toula (1870). Philippson (1900-4905), Oswalc (1912) v.d gibi batı metropollerini adamları...

Sistem içindeki rekabet, silah gücüne dökülünce (! Paylaşım savaşı, Osmanlı hükümeti, 19. yüzyıl "Ticaret Sözleşmeleri" sistemini tek taraflı olarak, 1914'de değiştirmiştir

Sonuç olarak I. Küreselleşme döneminde gelinen nokta: "ekonomis düvel-i sitte borçlu tüm insan ve hanr madde kaynakları ipotek altında sanayii kurulmamış, üretimi kapitalizrr öncesi üretim tarzında, tarımsal ürünleri ve madenleri Avrupa sanayininir bütünleyici bir parçası, Avrupa sanay maddelerinin pazarı konumunda bi ülke"dir...

I. Paylaşım savaşı sonucunda, Sevi antlaşması ile birlikte, I. Küreselleşme süreci boyunca batı metropollerine bağlı olmuş nüfuz bölgeleri sınır olarak şekilde paylaşmıştır Anadolu (!)...

Bu süreç Anadolu'da 1919'da emperyalizme karşı ilk başkaldırı ile sonlanan Kurtuluş savaşı sonucu Lozan antlaşması ile "tam bağımsız;

Türkiye Cumhuriyeti" kurulur.

Yeni kurulan T.C devleti, II. Paylaşım savaşı kadar, dış politikasını tam bağımsız, barışçı politika eksenine oturturken, içte de kamu öncülüğünde sanayileşme, ulusal eğitim, ulusal ekonomi ve ulusal savunma ilkelerini temellendirmiş; demokrasisini kurma anlayışı ile "aydınlanmaya" ilişkin devrimlerini yaşama geçiriyordu. Bu dönemi belirleyen asıl unsurlar tam bağımsızlık ve ulusalcılık ise de; ekonomi politikalarına bağlı olarak erken cumhuriyet dönemini iki alt döneme ayırabiliriz. "1923 İzmir İktisat Kongresi" ile başlayan, "1929 Dünya Ekonomik Krizi"ne bağlı olarak sonlanan döneme ilişkin "Liberal Ekonomik Politikalar" ilk alt dönemi belirleyen... Liberal, ancak ulusal liberal politikalar (!)... Bu dönemde ulusal burjuva yaratma çabaları başarılı olmamış; 1929 ekonomik krizi ile birlikte 1930'da terk edilerek kamu öncülüğünde yatırım ve sanayileşmeyi, planlı ekonomiyi yaşama geçirecek kalkınmayı hedefleyen politikalar öne çıkarılmıştır (Dilek, 1998).

Erken Cumhuriyet döneminin ulusal savunma kavramına yaklaşımı onları "kuvayı milliyeye amil, iradeni milliyeye bakım olacaktır"¹ anlayışı temel politik bakışı yansıtır. Bu temel ulusal anlayış, madencilikçi ülke ulusal sanayiine ilin-tileyerek yaşama geçirmiştir. Yani "yer allı kaynakları ulusal sanayi için" üretilecektir. 26 Mart 1906 tarihli Maden Yönetmeliği, ufak tefek değişikliklerle 1925'e kadar geçerli olmuştur,

12.04.1925 tarihinde, 608 sayılı yeni Madencilik Yasası oluşturulmuş ve ulusal servetin korunması, ulusal ekonomi gibi gerekçelerle, bakanlar kuruluna madenleri kamulaştırma yetkisi verilerek ulusal devletin çıkarlarının korunması ve devlet denetimi estirilmiştir.

1923-30 yılları arasında çıkarılan

792 sayılı Petrol Yasası ile petrol araştırmaları doğrudan devlete bırakılmıştır.

Çağdaş Türkiye'nin temellerini oluşturan; Ulusal Eğitim, Ulusal Sanayi, Ulusal Tarım, Ulusal Savunma gibi ana hedeflerin oturtulduğu dönem, kamu öncülüğünde planlı kalkınma politikalarının yaşama geçirildiği Erken Cumhuriyet dönemi, 1930-1940 (II. Paylaşım savaşı) uygulamalarıdır, Erken Cumhuriyet'in II. Dönem uygulamaları,,.

İlk uygulama. Ulusal Devletin yetişmiş eleman ihtiyacını karşılamak için 1933'de yapılan üniversite reformudur, İstanbul Darülfünunu kapatılarak yerine çağdaş İstanbul Üniversitesi ile birlikte, Ankara'da Ziraat Enstitüsünün kurulması buna öncülük etmiştir, İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Jeoloji Enstitüsünün kurulması, 1933-46 yılları arasında, genel ve uygulamalı jeolojinin temellerinin atılmasına neden olmuştur.

1923'de T.C Devletinin kurulması, yeraltı doğal kaynaklarını ekonomiyeye kazandırma çabaları ile birlikte sanayiye yönelik altyapı ve imar çalışmalarını da öne çıkarmıştır, Jeolojinin diğer uygulama alanları olan baraj, tünel, yol, liman gibi mühendislik yapılarına yönelik bilimsel-teknik çalışmalarını yürütecek nitelikli elemanları yetiştirmek üzere ulusal kurumlar da yaşama geçmeye başlar artık. Bir taraftan da 1926'dan itibaren bu konuda yetiştirilmek üzere yurt dışına eleman gönderilir. Bunlardan MA Binal, 1929'da Fransa'dan yurda dönerek İstanbul Üniversitesinde göreve başlamıştır. Aynı üniversitede hoca olan E. Chaput'la birlikte Ankara-Çubuk Barajı etütlerini yaparak ilk mühendislik jeolojisi uygulamasını başlatmışlardır 1930'larda.

Prof. E. Chaput, 1928-49 yılları arasında, İstanbul Üniversitesi Coğrafya ve Jeoloji Enstitülerinde

öğretim görevlisi iken, Enstitü elemanları ile birlikte, Anadolu'nun değişik yörelerinde genel ve uygulamalı jeolojiye yönelik bir çok araştırma yürütmüştür. Çubuk Barajı'nın jeolojik etütleri, Ankara dolaylarının 1/135.000 ölçekli jeolojik haritası gibi çalışmalar. Yine uygulamalı jeolojinin diğer bir alanı olan yapı ve süs taşları (mermerler) ile ilgili araştırmalar, A. Malik (Sayar) tarafından bu dönemlerde başlatılmıştır.

Anadolu'nun değişik bölgelerinde meydana gelen doğal afetlere yönelik bilimsel-teknik araştırmalar Cumhuriyet'in kurulması ile başlar. Darülfünun (İstanbul Üniversitesi) öğretim görevlilerinden A. Müştak, L. Hakkı ve A. Malikin, 1924 yılında Geyve - Yılanda köyü Heyelan Etütleri Of-Sürmene Heyelan Etütü ve Torbalı-Izmir Deprem Etütleri gibi araştırmaları,, mühendislik jeolojisi- çalışmalarını Anadolu'daki ilk uygulamalarıdır (Erguvanlı, 1973).

Batı emperyalizminin önüne, ekonomik sahalarda da set çekmenin ulusal egemenlik anlayışının vazgeçilmez unsurlarından biri olduğunu savlayan Erken Cumhuriyet dönemi yöneticileri, kamu öncülüğünde sanayileşmenin yanında, Ulusal Madencilik politikalarına da aynı şekilde önem vermişlerdir, Devletçilik ilkesiyle uygulanmaya çalışılan bu siyaset, bir taraftan özel maden işletmeleri üzerinde uyguladığı sıkı denetimi artırmış; diğer taraftan da devlet işletme ve yatırımlarını yaygınlaştırmak için özel yasalarla kamu iktisadi kuruluşlarını yaşama geçirmiştir,

Ülke yeraltı kaynaklarını arama, değerlendirme ve ekonomiyeye kazandırmak için, 20.08.1935 tarihinde 2804 sayılı yasa ile "MTA Enstitüsü"¹, 2805 sayılı yasa ile "Etibank" kurulur, Bir taraftan da yurt içinde ve yurt dışında bu sektöre eleman yetiştirmek için MTA Enstitüsü görevlendirilir. Buna bağlı olarak da

madencilikte ilk ciddi devletleştirme bu dönemde başlatılmıştır. Artvin-Kuvarrah-bakır, Keçiborlu-kükürt ve 1937'den 1940'a karlar dd kömürlerin tü mü devletleştirilmiş* buna bağlı olarak da "Freğli Kömür İşletmeleri" 19ö/'de kurulmuştur.

Ülkenin ^u kaynaklarını inceleyerek elektrik enerjisi üretmek, bununla ilgili hidrolik ve jeoteknik araştırma ve etütleri yapmak ve "yeni ve yenilenebilir^o enerji kaynaklarını (rüzgar, güneş., gibi) araştırmak için "Elektrik İşleri Etüd İdaresi" 24.06.1935'de 2819 sayılı yasa ile kurulu?.

Erken Cumhuriyet döneminin devrimci kadroları ile birlikte, Anadolu'nun yüzyıllardır süren makus talihi (!) nihayet kırılmış; ulusal demokratik devrime yönelik politikalar öne çıkmıştır artık (Sanayileşme ve Toprak Reformu)...

II. Paylaşım Savaşından sonra, batı kapitalist sisteminin liderliğine savaş» tan güçlenerek çıkan ÂBD soyunmuş; NATO çerçevesinde kapitalist sistemin ortak savunma örgütünü kurmuştur. Buna karşın savaştan ekonomik ve siyasi olarak güçlenerek çıkarı diğer bir ülke olan Sovyet Rusya; sosyalist ülkelerin liderliğine soyunarak DOĞU BLOKU ortak savunma sistemini kurmuştur.

Bu oluşumlarla birlikte dünyada konjonktüre! olarak iki süper güç önderliğinde, iki kutuplu, hızlı silahlanmaya dayalı savunma anlayışının belirlendiği, "soğuk savaş dönemi" politikaları etkili olmuş; 20. yüzyılın son çeyreğine, Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar sürmüştür. Her iki sistemin çevre ülkelere (az gelişmiş ve gelişmemiş) karşı sürdürdüğü "yayılmacı politikalar" soğuk savaş dönemi politikalarıdır. Teknolojik ve ekonomik gelişmeleri, silahlanmanın güdümü belirlemektedir artık (Dilek, 1998).

II. Paylaşım Savaşı sonrasında, soğuk savaş dönemi politikalarının

etkisi altında, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin devrimci erken dönem politikalarında ve yönetim anlayışında değişmeler olmuştur. Özellikle dış politikada... Siyasi ve ekonomik gücü büyüyen kuzey komşunun yayılmacı anlayışını get ekçelendirerek, ulusal savunmasını ABD'nin liderliğindeki NATO'ya {esim etmiştir T.C Hükümetleri.. Aynı anlayışın bir sonucu olarak batı sistemi içinde, ülkenin içe dönük politikalarında da değişimler yavaş yavaş ortaya çıkar(!). Kamu öncülüğünde planlı ekonomi anlayışı sulandırılarak sürdürülmesine karşın, öze! yatırımcının öne çıktığı daha liberal polilikddr ekonomiye egemen olmaya başlamıştır. Öncelik ağır sanayi anlayışından, tüketime yönelik, ithal ikame ve monta} sanayine kaymıştır. Bu da dönemin temel politikasına yansıyan "korumda" anlayışın öne çıkmasını sağlamışta Bira koşut olarak da yönetime ve siyasete, Tanz«mat dönemi yönetici ve siyasetçi tipi egemen olmaya başlar kadrolarda...

19401? yılların bu püdümlü dönemiyle birlikte ulusa! demokratik devrimin bir adımı olan sanayi devrimi giderek kadük bırakılmış; diğer adımı olan topluk reformu, zaman zaman gündeme gelmesine rağmen, yaşama geçirilememiştir (Dilek, 198).

II. Paylaşım Savaşı'nın başlaması ile 18.01.1940'da yürürlüğe giren "Millî Koruma Kanunu", i 94045 yıllarındaki politikaları belirler» "Varlık Vergisi, Sİ İ İ İ Koruma Kanunu, Pardlı İş İmükellehyeh" gibi uygulamalar, savaşa girimemesine rağmen sava^ dönemi politikalarıdır.

Firken Cumhuriyetin ikina döneminde yerbilimlerinde eğitime yönelik yatırımlar J 9491u yıllarda sonucunu \zele?ck yerbilimcilerin gerek sayısal ve 5: ^ ekse nitelik ulirak ortaya çıkmasına ve giderek jeolojinin kurumsallaşmasına neden olmuştur. Meslek örgütü olarak "Türkiye Jeoloji Kurumu"⁵¹

1946'dn, "Türkiye Jeologlar Birliğinde 1955^ade kurulmuştur. Buna koşut 1947 yılında, İstanbul Üniversite?! Fen Fakültesine bağlı Jtücü Lisansı kabul edilmiş, 1953'de İ.T.Ü Maden Fakültesi kurulmuştur.

Diğer taraftan da uygulamaya yönelik yerbilimcilerin yetişmesi ile imar ve bayındırlık, il özel idareleri ve belediyelere ilişkin hizmetlerden; ara?i kullanım haritaları, plan-proje, içme suyu, kanalizasyon, çeritli yap! işlerine ait etüt, fekrnik denetim ve gözetim içlerini yapmak üzer?, 13.06.1945'cc 4759 sayılı yaya ile iller Bankası Gene! Müdürlüğü" (İLBANK) kurulmuştur,

23.00.194J tarih ve 4/68 sayılı Maden Kanunu ile çimento hammaddeleleri de bu yasa kapsamına alımr. 30, Madde ile de, 1867 tarihli Emlak Kanunu'nda yabancılara, T.C devleti yasalarna uymak koşulu üe< madencilik yapına hakkı tanırır,

II. Paylaşım Savaşı'ndan onia gerek ekonomik, gerekse siydsi (kuzey komşusunun yayılmacı politikian) gerekçeile ABD güdümündeki baiiii sisteme yanaşma eğilimleri, özellikle 1947i yıllardaki T.C hükümetlerinde açıkça ortaya çıkar. "1947 Kalkınma Planı" bunun en somut kanıtıdır. Alt yapı w. sanayiye yönelik yatırımlara, ilişkin olarak Erken Cumhuriyet dönemindeki ç kaynakla dayalı finansman politikaları terk edilerek, dış kaynağa dayalı kalkınma stratejisine dönüştüğünün belgesidir bu plan...

Bunun ABD Marshall planı de ne kadar çakiştığı apaçık ortadadır.

195ülerden sonra Demokrat Parti (DP) iktidarı ile dış kaynaklı kalkınma stratejilerinin sınırları daha da genişletilerek ulusa! ekonomi anlayışı terk edilmiş; yerini karışıklı bağımlılık(!) politikaları almıştır. Artık devletçi kalkınma ve yatırım politikaları yerine özel teşebbüs ağırlıklı politikalar öne çıkar.

1951'de, "Milletler Arası İmar ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası)" uzmanlarının hazırladığı, siyasi tarihe "Barker Raporu" olarak geçen ve T.C Hükümetine sunulan rapor, kriz dönemlerinde içe yönelik ekonomik-politik dayatmanın tipik belgesidir.

Genel öngörülerini, Türkiye'nin bir tarım ülkesi olarak görülmesi istenmesi, iktisadi devlet kuruluşlarının satılarak elden çıkarılması, devletin iktisadi müdahalesinin sınırlandırılması gibi öngörülerdir... Diğer ayrıntılarında ise; Türkiye'nin demiryolu yapımından vazgeçmesini öneriyor ve karayolu yapımına siyasi-ekonomik destek vaat ediyor ABD(!)... Bunun üzerine Karayolları, Demiryolları, Denizyolları ve Havayolları ile birlikte Ulaştırma Bakanlığına bağlı iken, bu bakanlıktan ayrılarak Bayındırlık Bakanlığı'na bağlanıyor.

Madencilik ile ilgili önermeler ise; 1953 yılından sonra, mevcut yatırım programlarının sonucu alınincaya kadar "Zonguldak Kömür Havzasının geliştirilmesi için yeni yükümlülüklerle girilmemesi, öze! madencilik ağırlıklı politikaların bir an önce yaşama geçirilmesi, MTA Enstitüsü tarafından yapılan tüm araştırmaların kamuoyuna açılmasıdır., Yani, "madencilik alt yapısını kamu sektörü finanse etsin; özel ve yabancı sermaye madencilik sektörüne girsin" anlayışı egemendi.

Bu ifade 1952 yılında MT.A Enstitüsünce yayınlanan, "Türkiye'de Maden İşletecek Yabancı Müteşebbisler için Tanıtma Bülteninde" yansımaları bulur. İlgili bültenin hazırlanış gerekçesinde; Türkiye'de maden işlerinde çalışmak isteyen sermayedarların ne gibi şartlar ve hükümlere bağlı olacağını ana hatları itibarıyla göstermek ve serbest teşebbüse açık madenlerimiz hakkında toplu bir fikir vermek maksadıyla hazırlanan bu broşürün, memleketimizde çalışmak isteyen hariçteki dostlarımıza faydalı olmasını temenni

ederi?" denmektedir (Kartalkanat, 1991),

Siyasete ve bürokrasiye egemen olmaya başlayan Tanzimat tipi kadrolar, alaturka-alafranga farklılaşması ve karşı devrimcilerin ittifakıyla erken dönem devrimci devlet politikalarından tavizler vermeye başlarlar, Ulusal milli eğitimin temel ilkesini kırmaya yönelik orta öğretimde, dinci/laik ikili öğretimine ulusal ekonomi de devletçilikten, kamu öncülüğünde planlı ekonomi ile birlikte özel sektör ağırlıklı liberal ekonomiye; ulusal savunmada; İMATO'ya, dolayısıyla sisteme bağımlılık gibi, ikili politikalara yönelik sözkonusudur. Sanki tanzimat ve sonrası dönemi (!)... 1980'li yıllara kadar olan dönemi belirtiyor bu anlayış (Dilek, 1998).

DP iktidara geldikten sonra bir taraftan sistemin önerilen doğrultusunda yeni yasal düzenlemeler yaparken, diğer taraftan da özel sektörün yeterli kaynak ve karlılık görmediği alanlarda yeni kamu kuruluşlarını yaşama geçirmiştir, (Tanzimat dönemi ikili politikaları (!)).

Bir taraftan 1951'de, 5821 sayılı "Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu" çıkarılırken, diğer taraftan da kamu kuruluşları kurulmaya başlanır,

"Karayollarının etüt, fizibilite, projelendirme, yapımı, bakım, onarım ve politikalarını oluşturmak" üzere; 11.02.1950 tarih ve 5539 sayılı yasa ile Karayolları Genel Müdürlüğü (T.C.K) kurulur.

18121953 tarihinde, 6200 sayılı yasa ile, "su kaynaklarını geliştirme amacı içinde, sosyal ve ekonomik kalkınma politikasına, koşut, kamu yararına uygun, ülkenin yerüstü ve yeraltı sularının korunması ve bunlardan çeşitli yönlerde yararlanma" amacına yönelik, "Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ)" yaşama geçer,

11 Mart 1954 tarihinde de, 6309 sayılı Maden Kanunu çıkarılmıştır. Bu

kanun, bilim adamlarını ve teknik uzmanları da içeren, "TBMM Ekonomi Komisyonunun 23.071953 tarihli raporu temel alınarak hazırlanmıştır, Komisyon raporunun gerekçesinde; "ülke topraklarında, yeraltında bulunan ve bir defa alındıktan sonra tekrar yerine konması mümkün olmayan maden cevher yataklarının, tahrip olunmadan en verimli bir yöntemle ülke yararına çıkarılması, bütün diğer ekonomik faaliyetler yanında önemli bir sorun olmaktadır, Bundan dolayı, yeniden bugünkü (sanayi) ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenleme zorunluluğu doğmuştur, Temel ilke, madenler üzerindeki mülkiyet hakkının, devletin olması ilkesidir" (Fındıklıgil, 1986) denilerek Komisyonun ulusalcı yaklaşımı vurgulanmıştır. Ancak yasalaşırken TBMM'de 13 ve 62, maddelerinde yapılan değişikliklerle, madenlerin devlet eliyle geliştirilmesi esası terk edilerek, özel ve kamu girişimine eşit haklar tanınması ilkesi benimsenmiştir.

6309 sayılı Maden Kanunu ile ülkemizde ilk kez "jeolog" aramadan» fenni nezarete kadar (madde : 32, 43, 44, 82, 145) görevli ve yetkili kılınmıştır. Ancak daha sonra nedense (!) fenni nezaretteki görev ve yetkisi kaldırılmıştır.

Tanzimat tipi (yönetim ve siyaset teki) ikili anlayış, 8309 sayılı yasaya da yansımıştır, "Yeraltı kaynaklarının mülkiyeti devletin hüküm ve tasarrufundadır" özü korunur, Diğer taraftan da; "devletin denetim ve kontrolünde, T.C. yasalarına uymak koşulu ile, T.C, vatandaşlarına ve hükmi şahıslara (yabancı şirketlere) izin ve imtiyaz" verilmektedir,

Ancak "sistem" bununla yetinmemiş, 1955 yılında 6235 ' sayılı "Yabancı Sermaye Kanunu" çıkarılarak, yatırım teşvik ve uygulamalarına yönelik bir çok ayrıcalıkları da almıştır, 1955 yılında Türk Boraks Anonim Şirketine dönüşmüş, daha

sonra da "birlik" halinde kartelleşme girişimleri ve boraks madeni üzerinde oynanan oyunlar ulusalcı güçleri epeyce uğraştırmıştır (1978 yılında çıkarılan 2172 sayılı yasaya kadar).

1954 yılında, 6326 sayılı "Petrol Yasası" çıkarılmış, 10.12.1954 tarihinde de 6327 sayılı yasayla "Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)" kurulmuştur.

Bir taraftan ülke kalkınmasına yönelik kamu kuruluşları yaşama geçerken, diğer taraftan da yetişmiş teknik eleman ihtiyacını karşılamak üzere kısa ve orta vadeli eğitim program ve kuruluşları örgütlenmeye çalışılır.

1953 yılında kurulan DSİ'ye eleman yetiştirmek için aynı yıl, UNESCO'nun yardımı ile İ.T.Ü'ye bağlı "Hidrojeoloji Enstitüsü" kurulmuştur, Bu Enstitü, 1961'e kadar eğitim programına devam etmiş 45 hidrojeolog yetiştirmiştir. 1960 yılında da İ.T.Ü Maden Fakültesi'ne bağlı "Jeoloji Mühendisliği" Bölümü" yaşama geçmiştir. Yine aynı yıl, "Türkiye deprem bölgeleri"™, jeoloji-yapı ilişkilerini araştırmak üzere İ.T.Ü'ye bağlı "Sismoloji Enstitüsü" kurulmuştur. Daha sonra bu Enstitü, "Arz Fiziği Enstitüsü" adını almıştır, (Erguvanlı, 1973),

30.06.1957 tarihinde, 6973 sayılı "Sanayi Vekaletinin Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Yasa" ile madencilik, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığında alınarak Sanayi Bakanlığı'na bağlanmıştır, Aynı yasanın 2, Madde, (e) ve (f) bendleri ile "Maden Dairesi Reisliği" kurularak, ruhsat işleri ile görevlendirilmiştir,

"Devletin enerji politikasına uygun"; linyit, turba, bitümlü şist ve asfaltit gibi enerji hammadde kaynaklarını işletmek üzere, 22.05.1957 tarihinde, "Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu (T.K.I)" kurulur. 11.12.1984 tarih ve 18602 sayılı yasa ile de; "Devletin

sanayi ve enerji politikalarına uygun taş kömürü ihtiyacını karşılamak üzere; "Türkiye Taş Kömürü Kurumu (FTK)" yaşama geçmiştir,

1960 yılında İ.T.Ü'de öğretime geçen Jeoloji Mühendisliği bölümü ile birlikte, 1964'de ilk jeoloji mühendisleri değişik kurum ve kurtuluşlardan çalışmaya başladılar. 1965 de Karadeniz Teknik Üniversitesinde (KTÜ) Yerbilimleri Bölümü ve 1973'te de ilk kez "Yerbilimleri Fakültesi" kurulur. 1963'de Orta Doğu Teknik Üniversitesinde (O.D.T.Ü), Maden Mühendisliği Fakültesi'ne bağlı, Jeoloji Mühendisliği seksiyonu, 1970'de de Jeoloji Mühendisliği bölümü açılmıştır. Bu tür gelişmeler diğer üniversitelerde de görülmüştür. İÜ Fen Fakültesi'nde 1946'da Jeoloji Lisans, 1963'de Yüksek Jeoloji, 1971'de Jeoloji Yüksek Mühendisliği ve 1977 yıllarında da Jeoloji Mühendisliği öğretimi uygulanmaya başlanmıştır. Hacettepe Üniversitesinde 1967'deki "Yer bilimleri Bölümü". 1977'de "Jeoloji Mühendisliğine dönüştürülmüştür, Ege Üniversitesinde; 1971'de Fen Fakültesine bağlı "Jeoloji Lisans", 1976'da Mühendislik Bilimleri Fakültesi'ne bağlı "Yerbilimleri Bölümü" kurulmuş, 1975'de her iki bölüm birleşerek Yerbilimleri Fakültesi oluşmuştur. 1987'de Dokuz Eylül Üniversitesi'nin kurulmasıyla Mühendislik-Mimarlık Fakültesi'ne bağlı "Jeoloji Mühendisliği Bölümü"ne dönüşmüştür, Ankara Üniversitesi'nde de, 1972'de "Jeoloji Mühendisliği Bölümü" açılmıştır.

6/35 (70?) sayılı TMMOB Yarası'nın 17, Maddesine göre jeoloji mühendislerinin MMO'na kaydolması zorunlu kılınması, 1970'li yıllardan itibaren mühendislik bölümlerinin yitirilmesinin jeoloji mühendislerinin sayısının azalmasına sebep olmuştur. 15.05.1974 tarihinde "Jeoloji Mühendisleri Odası" kurulmuştur.

1917 Sovyet Devrimi'nden sonra,

vahşi liberalizm ehlileşiyor. Burjuvazi, devleti sosyalleştirme gereğini sonradan fark etmeye başlıyor, II. Paylaşım'dan sonra liberallesen burjuva devletleri; devlet müdahaleciliği, sosyal devlet politikaları ve buna bağlı kurulan kamu kuruluşları, gelirlerle göre artan vergiler ile sosyal politikaların öne çıktığı Keynes'ci uygulamalar yaygınlaşıyor 1950'lerden sonra»,

Buna koşut olarak da, devletler atası egemenlik ve bağımlılık çerçevesinde kapitalist dünya ekonomik ilişkileri düzenlenmeye başlanır. Bu düzen, 1950'lerden 1970-80'lere, tek kutuplu dünya konjunktürüne kadar devam eder, Geriye baktığımızda bu dönemde dünya ekonomisinin beş misli büyüdüğünü, nüfusun ise 2.6 kat arttığını görüyoruz, Peki bu dönemde önemli maden üretim bölgeleri nerelerdir? Tatin Amerika, Güney Doğu Asya ve Afrika",., Bu madenleri kimle tüketmiş? %50 ile %95'ini ABD, Avrupa Topluluğu ve Japonya., >ani kaynakla? çevre (gelişmemiş, az gelişmiş) ülkelerden. Bunun anlamı, doğal kaynaklara sahip olan ve üreten ülkelerin değil, tüketen ülkelerin zenginleşmiş ve gelişmiş olduğudur. Karşılıklı bağımlılık sürecinde, her ekonomik krizi, çevre ülkelere fatura ediyor gelişmiş ülkeler. Sonuçta gelir uçurumları giderek artıyor. Böylece ekonomik bütünleşme süreci, sömürgeleşme olgusu olarak ortaya çıkıyor,

Bu olgu, ulusalcı güçlerin toplumsal muhalefetinin doruğa ulaştığı 1960'da kırılarak sonlanıyor. Nihayet çağdaş demokrasinin yansımasını bulduğu 1960 anayasası yürürlüğe giriyor. T.C Devleti'nde... Demokratikleşme ve planlı kalkınmayı tekrar ülkenin gündemine çıkararak, öncelikli yapıyor anayasa... Buna bağlı olarak 130'uncu maddesinde ifadesini bulan "doğal servet ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufunda bulunduğu, bunların

aranması ve işletilme hakkının devlete ait olduğu anlayışı ile arama ve işletmenin özel teşebbüs eliyle yapılmasının devletin açık iznine bağlı olduğu, kamunun öncelik hak ve tasarrufu anayasa güvencesine alınmış olur.

Ulusalci demokratik güçlerin yeteri kadar örgütlenememesi, savunmamızın sisteme bağımlı olması, Anadolu Coğrafyasının jeopolitik konumuna bağlı kartelci kapitalist güçlerin bölgesel çıkarları gibi olgular, ülkede ekonomik ve siyasi krizi tırmandırarak işbirlikçi ve tanzimatçı kadroları tekrar iktidara taşımışlardır. Dolayısı ile 1960 Anayasası ile açıkça çelişen 6309 sayılı Maden Kanunu'nda gerekli değişikliklerin yapılması böylece engellenmiştir.

Ta ki sosyal demokratların iktidara gelerek, ulusalci politikaların tekrar gündeme geldiği 1970'i yıllara kadar...

İL Paylaşım Savaşı'ndan sonra dünya ekonomisi yeniden kurulurken, metal talep ve tüketiminde büyük artışlarla, olağandışı büyüme yaşanmıştır. Madencilik yatırımları; sanayileşmiş kapitalist ülkelerde özel şirketlerce, merkezi planlı ülkelerde ise devlet kuruluşları tarafından yapılmaktadır.

"1950'li yıllarda önemli maden üretim bölgeleri olan Latin Amerika, Güneydoğu, Asya ve Afrika'da maden işletmeciliği, İL Paylaşımından güçlü çıkan kapitalist ülke şirketleri tarafından yapılmıştır, Avrupa'nın sömürgesi konumundaki bu ülkelerin çoğu, 1970'i yıllarda bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Dolayısıyla bu ülkelerde "ulusalci politikalar" öne çıkmıştır artık,, 1974'ten sonra da "alıcıların fiyatları belirlediği piyasadan, üreticilerin fiyatları belirlediği piyasalara" geçiş oldu hammadde üretim pazarlarında,, Yani hammadde üretimi yapan ülkeler fiyatları belirledi. 1974'de OPEC'in petrol

fiyat ve sunumunu belirlediği gibi... Buna bağlı olarak, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomide durgunluk, daralma, enflasyon ve işsizlik, yani ekonomik kriz ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda da siyasi krizler başlamıştır bu ülkelerde...

1970'i yıllarda özgürlükçü ve ulusalci hareketler Türkiye'de de yansımaları olarak, sosyal demokrat hareketi iktidara taşımıştır. Bu dönemlerde giderek artan bir oranda enerji açığı gündemdedir. Özellikle, 1974'de petrol fiyatlarının artışı ile birlikte başlayan ve alternatif enerji kaynaklarını / politikalarını gündeme taşıyan kriz... Soruna çözüm olarak, kömüre dayalı ve doğal gazla bağlı termik santralleri getirmişlerdir dönemin uzmanları... Dolayısıyla linyit araştırmaları ile birlikte, ruhsat hakları çözüm bekleyen konular olarak ortaya çıkar. Aynı şekilde demir-çelik fabrikalarının dışa bağımlı hammadde sorununu da çözüme kavuşturmak gerekir. İşte bu ve buna benzer sorunlar gerekçelendirilerek, erken cumhuriyet döneminden sonra madencilikte en büyük kamulaştırma yapılmasını sağlayan; 04.10.1978 tarih ve 2172 sayılı yasa çıkarılmıştır. Bundan sonra dört kararname çıkarılarak, bor tuzları, kömür ve asfaltitler, demir yatakları kamulaştırılır.

¹⁵1980'li yılların başındaki bu gelişmeler, metal madenciliğinde; enerji korunumuna bağlı tüketimi azaltıcı teknolojilere hurdadan geri kazanım ve dolayısıyla da stok artışına neden olmuştur. Buna bağlı olarak metal madenciliğinde büyük fiyat düşüşleri (1929=30 dönemi fiyatlarının da altına düşmüştür) yaşanmış, uluslararası firmaların bu konudaki yatırım fonları, altın ve altın içeren bazı metal sülfid yataklarına yönelmiştir" (Dilek, 1979).

1970-80'li yıllarda, dünyada yer bilimlerindeki gelişmeler nelerdir? Özellikle, temel bilimlerdeki (fizik-kimya)

gelişmelerin yer bilimlerindeki uygulama alanlarına yansımaları nasıl olmuştur? Ona bir bakalım;

Yerkabuğunun jeodinamik süreçleri ve buna bağlı tarihsel süreç içindeki sonuçlarına ilişkin yorumları ile "Levha Tektoniği"¹¹ bir devrim niteliğindedir Yapısal Jeoloji'de... Buna bağlı olarak da; maden yataklarının oluşumunu belirleyen jeodinamik süreçler ortaya çıkarıldı. Optik-spektrometrik tekniklerin maden aramalarına uygulanması sonucunda cevher ve alterasyon mineralojileri saptanarak yatağın fiziko-kimyasal oluşum koşulları belirlenmiş ve "modelleme"¹¹ çalışmaları öne çıkmıştır. Böylece yeni, benzer maden yataklarının bulunması daha olanaklı kılınmıştır.

Çok duyarlı kimyasal analitik yöntemler geliştirilmiştir. Jeokimyasal analiz tekniklerinin gelişmesi, özellikle (ICP) yöntemi ile; 1980 öncesi bir örnekte 2-3 element analizi yapılırken, 20'nin üzerinde element analizi yapılabilir olmuştur, Cevher veya «z-sürücü elementlerin kullanıldığı büyük ölçekli "Bölgesel Jeokimya"¹¹ çalışmalarının önemi azalmış, buna karşın büyük ölçekli, çok amaçlı, çok sayıda elementin kullanıldığı jeokimyasal haritaların hazırlanmasının önemi artmıştır. "Jeokimyasal atlaslar" deniz çalışmaları, çevre uygulamalar ve madencilik¹ gibi...

Jeofizikte; manyetik, gravite ve sismik yöntemlerin özellikle petrol şirketlerine bağlı madencilik firmalarının altın madenciliğine girmesiyle yaygın kullanımı sağlanmıştır. Elektromanyetik yöntemler geliştirilerek altın aramalarında uygulanmaya başlanmıştır. Sismikte "Shot Type ve Vibro Seis" yöntemlerinin madencilığe uygulanmaya başlaması ile yeni yataklar ortaya çıkarılmıştır. Yeryüzünden ve havadan manyetometre uygulamalarında hızlı gelişmeler olmuştur. Bu gün 0.01 Tesla duyarlılığında manyetometreler geliştirilmiştir.

Uzaktan Algılama (Remote-Sensing)'da; multi-spektral aktif ve pasif uzaktan algılama verileri toplanabilmektedir. Hem uçak, hem de uydu sistemleri çok hızlı gelişmiştir. Özellikle bilgi teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte yerbilimlerinde yaygın kullanım olanakları ortaya çıkmıştır« Landsat-1 uydusunun 1972 yılında yörüngeye oturtulmasından sonra, uydu görüntüleriyle dünya doğal kaynaklarının araştırılması hızlanmıştır. Buna koşut olarak, M.T.A'da 1975 yılında, "uzaktan algılama servisi" kurulmuştur. 1982'de görüntü analiz laboratuvarının kurulması ile "bilgisayarla uydu sayısal görüntülerinin değerlendirilmesi" yapılmaya başlanmıştır Uygulama alanları ise: maden aramaları, genel jeoloji uygulamaları, çevre ve arazi kullanımınıdır (Dilek, 1997).

Peki, teknikte bunlar olurken siyaset ve ekonomide neler oluyor? 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik durgunluk, kapitalizmin şiddetli ve uzun dönemli bir ekonomik krize girdiğini göstermiştir. 1980'li yılların başında, kapitalizmin krizi atlama için ABD öncülüğünde yeni politik arayışlara girdiğini görüyoruz, ABD'de; Harvard, Princeton, Stanford ve Columbia gibi üniversitelerde temeli atılan tüm siyasi modeller; piyasaların serbestçe işlenmesini sağlamak ve tüm ekonomik kaynakların girişimcilerin desteklenmesine yönlendirilmesi anlamına gelen, yeni (!) diye bilinen politikalar; parasal istikrar ekonomik serbestleştirme, ulusal devletin küçültülmesi (özelleştirme) ve piyasaların serbestçe işlenmesi gibi neoliberal politikalar, yani II. Küreselleşmeye (ekonomik krizin faturasının, gelişmemiş ve az gelişmiş çevre ülkelerine çıkartılması, yani sömürgeleştirme politikaları) yönelik olmuştur...

Gelelim ülkemize... 1970'li yılların, ambargolu, sık ekonomik ve siyasal krizli dönemleri belleklerimizde çok

taze,, ABD patronlu sistemin (IMF ve Dünya Bankası ile) dayattığı, 24 Ocak 1980 ekonomik kararları... Tabii sopası ile beraber,» Sonuçta yöneticilerini de işaret ederek, biçimsel demokrasiyi de kurdular. Özal'lı iktidar dönemleri başlar Anadolu Coğrafyası'nda artık... Globalleşme, enformasyon toplumu, yeni dünya düzeni ve başkaları... Bir taraftan finansal serbestleştirme politikaları oluşturulurken; diğer taraftan da sivilleşme ve demokratikleşmenin de liderliğine soyunuyor sayın Özal (!)... Menderes ve Demirel dönemlerinde "hür dünya, insan hakları, serbest teşebbüs" nutuklarıyla birlikte, yine de kamu öncülüğünde sanayileşme trendini yükseltmeye çalışıyor Türkiye., Ülke dış politikasını ve savunmasını "sisteme" bağlamış olsa da, iç yapısını değiştirmemişler (!). Şimdi Özal'la bu fırsat eline geçti sistemin... Ya sistemin standartlarına uyacak, ya da milliyetçi bürokrasi diktası özelliğini koruyan kimi üçüncü dünya ülkeleri (İran, Irak) gibi karşısında olacak, Amaç insan hakları, demokratikleşme, sivil toplum değil; ülkeyi ulusal çerçevede geliştiren ulusa! güçleri dağıtarak sisteme teslim etmek. Sonuçta, özelleştirme ve küreselleşmeye gelmektir esas" (Dilek, 1998) (!)...

Gelelim madencilik; 1934 Özal iktidarında, kanun gücünde kararname ile yabancı uyruklulara mülk edinme hakkı tanınıyor, 04.06.1985 tarihinde 3213 sayılı yeni maden yasası çıkarılıyor. Bu kanun 4. maddesi: "Madencilik yapabileceği statüsü içinde yazılı, T.C kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiliğe sahip şirketlerdir. Bir taraftan da; teşvik (kambiyo rejimi, yatırım imtiyazı, vergi muafiyeti) ve imtiyazlarla birlikte, çok uluslu yabancı sermaye tekrar Anadolu Coğrafyasında maden aramaya başlıyor. Sıralama aynı, "önce mülk edinme hakkı, sonra madencilikte imtiyazlar",. Yaklaşık yüz yıl sonra tarih tekerrür ediyor (!)...

Yüzyıl arayla Anadolu'ya dayatılan küreselleşme politikalarının madencilikle ilgili ortak sonuçları;

1. Kamu girişimciliğinin tasfiyesi,
2. Çok uluslu yabancı ortaklara, madencilik için, imtiyaz ve teşvik uygulamaları ile birlikte yatırım olanakları sunulması,
3. Anadolu'da, yalnız bu dönemlerde, kendi sanayii için değil de, dış satıma ve batı metropollerine yönelik hammadde üretiminin öne çıkması,
4. Madencilik politikalarının belirlenmesinin piyasalara bırakılması (!),
5. Yalnız ulusal ekonomi ve ulusal sanayinin değil, ulusal eğitimin de terk edilerek, sisteme bağımlı (mandacı) siyasi ve bürokratik kadroların yetişmesi,
6. Ücret/verimlilik oranlarını belirleyerek (özel sektörde sendikalaştırma, kamu sektöründe taşeronlaştırma), ülke insan kaynaklarının sömürülmesi (artıdeğer aktarımı) olmuştur (Dilek, 1998),

Dünyanın hiçbir ülkesinde, yabancı sermayeye, madencilik sektöründe dış satıma yönelik teşvik ve imtiyazlı yatırım izni verilmemiştir. SÖMÜRGELELER dışında. Son on yıldır ülkemizde madencilik için "gayrisafi milli hasıladaki oranının "yüzde bir ile iki arasında olduğunu belirtip, madencilik için millî hasıladaki payını yükseltmek için teşviklerle yabancı sermayeye açılmasını öne sürerler. Salt işbirlikçi politikalarını gizlemek için. Asıl olan kendi sanayii için hammadde kaynaklarını işletmektir. Çünkü ne kadar çok katma değer katarsanız o kadar zenginleşirsiniz. Dünyadan örneklersek, madencilik (hammadenin) millî hasıladaki payı: Japonya'da, onbinde dört; Avrupa ülkelerinde binde bir ile binde yedi; Zaire'de yüzde yirmibeştir. Yani hammaddenin millî hasıladaki payı ne kadar düşerse (yüksek katma değerli

jrüne dönüştürülürse) o kadar gelinirsiniz.

Bir doğal kaynağın değerlendirilmesinde, değişik kesimlerin ^eklentilerine göre temel yaklaşım farklılıkları vardır. Bu ise tanımlamalar- ja farklılıklar doğurur. Günümüz ege» nen politik felsefesini temsil eden hükümetlere göre de bu tanımlamalar anlam kazanır Ülkemizde ise son 3nbeş yirmi yıldır uygulanan hükümet Doflikafarı, küreselleşmeye bağlı ekonomik anlayışı temsil etmektedir. Ekonominin serbestleşmesi, özelleştirme, tüm ekonomik kaynakların julusal ve uluslararası girişimcilerin jesteklenrnesine sunulması ve yaşa= nın tüm alanlarında öne çıkan 'ekonomik akıl"dır söz konusu olan Bilek, 1997)...

Sadece sanayide üretim artışı ve <ar marjını öngören, üretim şeklinin <a!itesini göz arat eden, özel sektör ağırlıklı politikalar, doğal ve sosyal dengelerin ileri derecede bozulmasına leden olmuştur,

Bu ise çözümleyici, analitik [Newtoncu) bir yaklaşımdır. Bölücü, Darçalayıcı, sonuçta doğa nimet erinden daha çok yararlanmayı öne çıkaran, salt faydacı bir yaklaşımdır. Bu anlayış bize bir doğa tasarımı vermez. Doğanın nimetlerinden daha çok /ararlanıir, getirdiği zarardan, belki kişisel olarak daha iyi korunabiliriz. <ıncak bu post-modern, insanın yakın çıkarını her şeyin önüne çıkaran, dar görüşlü ve aç gözlü yaklaşım! öne çıkarırsak, büyük bir çevre sorunu ile karşı karşıya kalabiliriz. Esas gözardı edilmemesi gereken, bize tüm canlılığıyla bir doğa tasarımı veren, doğaya bütüncü, bireşime! bir yaklaşım olan "Geothe"ci yaklaşımdır (Kırlarda koşulur, ağaçların meyvelerinden yenilir ve gölgesinde dinlenilir, pınarlarından kana kana su içilir bir doğa!).

Post-Modern yaklaşımların sonu»

cunda, dünyadaki biyolojik çeşitlilik ve doğai yapılar yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Çevre-ekoloji, önce duyarlı çevrelerde daha sonra da dünyanın gündeminde öne çıkmıştır. Buna bağlı olarak gelişen yerel •çevresel örgütlenme hareketleri, giderek konuyu uluslararası platformlara taşıyarak örgütlenmiş, ülkeler belirli yaptırım getiren sözleşmeler dayatmışlardır,

Artık 1990'lı yıllarda, dünya ticaretinde dengeler, ürünlerin nitelik standartına odaklanmış durumda. Günümüz de aranan faktörlerin başında, ürünlerin nitelik standardı ile birlikte "ham maddesinin sağlanmasından, üretimine ve tüketiminin son aşamasına kadar çevreye zarar vermemesidir."

Yeni yaklaşımla, "EC" (European Community) Avrupa topluluğunda; sağlık, emniyet tüketicinin korumasının yanma çevre ile ilgili başlıca yaptırımları da koymuş durumda...

Buna koşul olarak da, klasik "Değer Madenciliğinden" (bir ham madde, buna bağlı olarak bir değer üretir), tüm atıkların ortadan kaldırma sorunlarını da göz önüne alan "Hacimsel Madencilik" (yeniden değerlendirilmeyen ve tüketim döngüsüne yeniden katılmayan her şey bir hacim sorunudur) anlayışına geçilmektedir. (Dilek, 1997)

Temel bilimlerdeki bilimsel teknik gelişmelerin, yerbilimsel uygulamalarına yönelik organizasyonları (doğal kaynak kazanımlarından, alt yapıya yönelik mühendislik hizmetlerine kadar) ancak kurumsallaşmış, kamusal yatırımlarla yaşama geçirilebileceği daha ne kadar emekçi halkımızdan saklayabilirsiniz?

- Üretken olmayan dahil, paranın mutlak iktidarını oluşturan.

» Tüm haklar yatırımcıların, tüm görevler gelişmekte olan devletin olan.

« Giderek kamu gücünün hükümranlığı, fiziksel yada moral olarak özel kişilere aktarılan,

- Böylece "kamu yararını koruyan ulusal yasaları" ortadan kaldıran ve bunun gibi politikaların:

- Emeğin, yada yerel malzemenin İstihdamı, çevreni korunması, yaşamsal sektörlerin katılım tavanlarının sınırlandırılması, sermayenin ülkelerine dönüşünün kısıtlanması, daha adil bir toplumun gerçekleştirilmesi ve sosyal ilerleme yönünde verilen yetmişbeş yıllık savaşın silinip atılması sonuçlarını doğurduğu gerçeğini ne kadar daha emekçi halkımızdan saklayabilirsiniz? Ey politikacılar (!)...

DEĞİNİLEN BELGELER

Dilek, S-., 1997; Altın ve Çevre. JMO Haber Bülteni, Sayı: 97/3, s. 10, Ankara

Dilek, &, 1993; Anadolu Coğrafyası'ndaki Madencilik Politi-kalan ve Tarih Bilinç(i)(Şizliği), JMO Haber Bülteni, Sayı: 98/1-2, \$.31, Ankara

Erguvanlı, K., 1973; Türkiye-de Son 50 Yılda Mühendislik Jeolojisi ve Problemlerh Cumhuriyetin 50. Yılı, Yerbilimleri Kongresi, Tebliğler Kitabı, s 233, MTA Yayım Ankara

Kartalkanat, A, 1991 Cumhuriyet Döneminde Madenciliğimizin Gelişimi ve Türkiye Madencilik Politikalan,, Jeoloji Mühendisliği, Sayı 33, \$.51, Ankara

JMO Haber Bülteni; Kamu Kurumlan ve Jeoloji Mühendisliği Hizmetler Dizisi

Yayın Kurulu, 1996 DSİ, İller Bankası, EİE, DHMİ Genel Müdürlüğü, Âfet İşleri Genel Müdürlüğü, TCK Genel Müdürlüğü; JMO Haber Bülteni, Sayı 96/2-96/3, Ankara